

GYÖRGY FARKAS

OBEC KURAĽANY

Na východnom okraji dnešného južného Slovenska, v juhozápadnom kúte levického okresu rozprestierajúceho sa pozdĺž dolného toku Hrona, na území bývalej ostrihomskej župy na ľavom brehu Dunaja, konkrétne na severnej hranici bývalého okresu Štúrovo patriaceho k spomenutej župe leží obec Kuraľany. Usadlosť vznikla na oboch brehoch Kvetnianky, poslednej z prirodzene vzniknutých bočných tokov rieky Hron, na jej pravom brehu, na mierne sa zvažujúcich svahoch Pohronia, ktoré vznikli nánosom sprašu. Prírodné podmienky obce vytvárajú všetky predpoklady pre rozvoj poľnohospodárstva. Podnebie je teplé, skôr suché, s menším množstvom zrážok. Role v chotári obce Kuraľany tvorí čierna zemina vynikajúcej kvality, ktorá vznikla na už spomenutých chrbitochoch sprašových vrchov. Do 19. storočia sa na území patriacom obci nezachovala súvislá zalesnená plocha, ale lesy nachádzajúce sa na vyšších kopcoch Pohronia zásobovali obec drevom. Seno potrebné k chovu domácich zvierat zabezpečovali kosci kosiaci údolie okolo potoka. Na svahoch kopcov obopínajúcich údolie potoka sa napriek výhodnej polohe dlhodobo neujalo pestovanie viniča tak, ako v susednej obci Keľ. Miesto toho tunajší obyvatelia získavali statky nachádzajúce sa na juhozápadnej hranici, bývalej horskej obce, „horného“ suseda Kuraľan, obce Farná.

Obec Kuraľany vďaka svojmu výnimočnému postaveniu v oblasti euroregiónu Ister Granum národnostnému zloženiu obce, je to jediná obec s jednoznačne slovenskou väčšinou ležiaca v severnej časti euroregiónu patriaceho ku Slovensku.

Špecifickosť etnickej štruktúry severnej časti euroregiónu a špecifické postavenie obce Kuraľany v rámci tohoto regiónu vzniklo dôsledkom etnických procesov, ktoré v tejto oblasti prebehli v priebehu predchádzajúcich 300 rokov.

Sama obec je samozrejme oveľa staršia, prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1223¹, s najväčšou pravdepodobnosťou však bola táto oblasť obývaná už pred prvou zmienkou o obci, čo potvrdzujú aj archeologické nálezy.² Pôdorys obce má až na malé odchýlky štvorcový

¹ Borovszky S.: Magyarországi vármegyék. (Župy maďarska), s. 28 Arcanum DVD Knižnica III. [ďalej: Borovszky]

² Príbělský, J. – Varga, G.: Kezünk az új élet pulzusán. (Naša ruka na pulze nového života.) Príroda, Bratislava, 1981, s. 9 [ďalej: Príbělský - Varga]

tvar, pozdĺžnu os spájajúcu severozápad s juhovýchodom tvorí už vyššie spomenutý riečny tok. Nápadná presnosť a rovnomernosť pôdorysu obce môže poukazovať na to, že v protiklade s ostatnými obcami postupne sa zaľudňujúceho údolia okolo potoka, je územie obce Kuraľany ako keby „vystrihnuté“ z území skôr vzniknutých susediacich obcí. Morfológicky podobné je územie obce Keť v údolí pri potoku, ktorá je položená nižšie a leží bližšie k ústiu Kvetnianky na sever od obce Biňa. O etnickom obraze obce pred 17. storočím neexistujú písomné záznamy. Z obdobia stredoveku sa zachovalo niekoľko písomných záznamov o výmenách majetkov a o súdnych sporoch. V roku 1256 je po prvýkrát spomenutá Kuraľanská šľachtická rodina, neskôr, napríklad v rokoch 1330, 1338, 1349 sú niektorí jej členovia spomínaní v súvislosti so založením niektorých majetkov a v súvislosti s rôznymi kúpno-predajnými zmluvami. Podľa súpisov vzniknutých v 16. storočí, je už obec jednoznačne majetkom ostrihomského kardinála³.

Prvý záznam poskytujúci použiteľné informácie o etnickom zložení okolitého obyvateľstva pochádza z roku 1664, čiže vznikol po tom, ako sa Nové Zámky dostali pod tureckú nadvládu. Je to dobový daňový súpis (defter) zachytávajúci proces vzniku tureckej samosprávy a obsahuje menný zoznam všetkých nemoslimských obyvateľov (rája)⁴ obcí patriacich k novému vilajet povinných platiť dane. Priezviská a mená daňovníkov stojacich na čele jednotlivých rodín sú veľmi slabé záchytné body, po dôkladnom a presnom vedeckom skúmaní však poskytujú aspoň približný obraz o etnických koreňoch vtedajšieho obyvateľstva, ktoré sa ešte nečlenilo na národnostné kategórie.

Na základe týchto informácií môžeme dospieť k niektorým približným záverom týkajúcich sa používaných jazykov v obciach tejto oblasti a k ich rozšíreniu v čase keď sa ešte neujala kategorizácia podľa národností, ktorá vznikla pred 200 rokmi a používa sa dodnes.

Žiaľ v týchto záznamoch je obec Kuraľany spomínaná ako neobývaná pustá oblasť, preto na základe tohto zdroja nemôžeme uviesť žiadne rodné meno pochádzajúce zo 17. storočia. Môžeme iba poznamenať, že jej regionálna štruktúra vzhľadom na vonkajšie vplyvy bola už v tom čase podobná situácii na začiatku 21. storočia. Na základe informácií o rodných menách v susedných obciach, ktoré poukazujú na nie veľmi odlišnú etnickú a jazykovú štruktúru od súčasnej, teda na určitý stupeň slovansko-maďarského prekríženia, s pravdepodobne maďarskou prevahou. Napriek tomu, že Kuraľany je v tomto zázname prázdny bodom, už samotná nevýznamne pôsobiaca

³ Borovszky, s. 29.

⁴ Blaskovics Jozef: Az újvári ejálet török adóösszeírásai. (Turecké daňové spisy novozámockého ejáletu) Erdem, Bratislava, 1993.

zmienka o tejto oblasti ako o neobývanej má nezanedbateľnú informačnú hodnotu. Záznamy zachytávajúce históriu tejto obce⁵ jednoznačne a zhodne podávajú svedectvo o tom, že v roku 1612 Juraj Paluska, vtedajší arcibiskupský komisár zvereného majetku, sem presídl'oval z okolia obce Chynorany ležiacej v hornonitrianskej oblasti obyvateľov slovanskej resp. slovenskej národnosti. Ich „zmiznutie“ po päťdesiatich rokoch je prinajmenšom záhadné, celkovo však z hľadiska dnešného etnického zloženia obce spoľahlivo zaznamenáva fakt, na základe ktorého je možné datovať začiatok vzniku dnešnej špecifickej jazykovo ohraničenej (izolovanej) etnickej situácie obce najneskôr na začiatok 17. storočia.

Ďalším významným údajom o obci pochádzajúceho z 18. storočia je údaj o tom, že obec získala od ostrihomskeho arcibiskupa Ágosta Keresztélya (1707-1725) výsadnú listinu⁶, na základe ktorej boli povinní platiť arcibiskupovi iba 200 forintov ročne a boli oslobodení od povinných prác, od platenia desiatok⁷, dokonca aj od „*panských zábaviek*“⁸. Žiaľ o historickom pozadí tohto výnimočného postavenia obce sa v dostupných historických prácach nezachovali žiadne záznamy. Za povšimnutie však stojí fakt, že Ágost Keresztély pred rozbehnutím svojej cirkevnej kariéry, dosiahol veľmi významné úspechy vo vojenskej kariére v službách Habsburgovcov v čase protitureckých oslobodzovacích bojov. Iba na úrovni opatrných predpokladov môžeme nastoliť úvahu o tom, že výnimočné postavenie a výhody obce, ktoré ju vyzdvihovali spomedzi obcí širšieho okolia, môžu súvisieť s postavením s úlohou obce v období kuruckých bojov a protireformácie. V každom prípade na základe vyplatenia všetkých panských poplatkov v jednej sume obyvateľstvo obce získalo mnoho výhod v porovnaní s obyvateľstvom okolitých obcí v oblasti vytvorenia základných predpokladov materiálneho rozvoja obce. Vplyv týchto výhod bol pozorovateľný ešte dlho po zrušení nevoľníctva. Obec Kuraľany podľa názoru obyvateľov okolitých obcí patrila ešte v prvej polovici 20. storočia k bohatším obciam širokého okolia.

Dodnes zachovaný barokový kostol v obci bol tiež postavený v čase kardinála Ágosta Keresztélya, ktorý „*jeho nástupca Imrich Esterházy, zveľadil o rôzne vybavenie.*“⁹ Z obdobia objavenia sa národných

⁵ I. Borovszky; Příbelský - Varga; Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára (Geografický slovník Maďarska). Arcanum DVD Knižnica VI. [ďalej: Fényes]

⁶ Vydanie výsadnej listiny 6. augusta 1712. „Od tohto času až po do dnešných čias sa každoročne v nedeľu nasledujúcej po tomto dni v Kuraľanoch usporadúvajú hodové slávnosti, ktoré navštevujú aj obyvatelia okolitých obcí.“ [Příbelský - Varga, 12. o.]

⁷ Borovszky, s. 29

⁸ Fényes

⁹ Borovszky, s. 29

hnutí sa v zdrojoch, ktoré máme k dispozícii, nachádza veľmi málo údajov a materiálov týkajúcich sa obce Kuraľany. Národnostné konflikty vznikajúce od obdobia druhej polovice 19. storočia mali s veľkou pravdepodobnosťou v rôznej podobe vplyv na preformovanie vzťahov obce Kuraľany k okolitým obciam, ktoré sa v prevažnej väčšine stali znova maďarskými. Tu však strácame niť. Situácia sa týka ešte zaujímavejšej témy, akou bola tá predchádzajúca, konkrétne posúdenia vplyvu asimilácie na vtedajšiu kuraľanskú spoločnosť. Znova môžeme iba opatrne uvažovať o tom, že zachovanie jednoznačnej slovenskej väčšiny a charakteru obce od roku 1612 až do 19. storočia pramení v prvom rade z náboženskej jednotnosti obyvateľstva. Na rozdiel od susedných obcí sa v tejto obci neujala protestantská viera, konkrétne jej kalvínsky smer, ktorý bol v oblasti Pohronia vzhľadom na jeho etnické súvislosti a pozadie jednoznačne viazaný na maďarský element¹⁰. Právom môžeme tiež predpokladať, že v úspešnom ubránení sa silnejúcim maďarizačným tendenciám na prelome 19. a 20. storočia mala nezanedbateľnú úlohu práve náboženská homogenita kuraľanského obyvateľstva. Z pohľadu kuraľanskej spoločnosti¹¹ je vznik ich jazykovo ohraničeného postavenia, spôsobený dokonalým pomadžarčením pôvodne tiež slovenského katolíckeho obyvateľstva okolitých obcí pod vplyvom prehnanej horlivosti niektorých cirkevných hodnostárov. Pamäte šíriace sa ústnym podaním pochopiteľne siahajú už iba po koniec obdobia medzi dvoma svetovými vojnami, ale meno kňaza pomadžarčujúceho susednú obec svojimi kázňami a verejným vystupovaním sa spomína dodnes. Musíme ešte doplniť z tohto pohľadu nezanedbateľnú okolnosť, že obec Kuraľany sa stala cirkevnou „filiálkou“ susednej obce Veľké Ludince a táto situácia trvá dodnes¹².

O dejinách obce týkajúcich sa 20. storočia, obzvlášť jeho prvej polovice okrem údajov zo sčítania obyvateľstva a menších poznámkach v prameňoch venujúcich sa inej téme, je v príslušnej literatúre takmer nemožné objaviť niečo konkrétneho¹³.

Jediným dielom zaoberajúcim sa v niekoľkých kapitolách prednostne nedávnej minulosti obce Kuraľany, je monografia vydaná v roku 1981 pri príležitosti 15. výročia Jednotného roľníckeho družstva

¹⁰ Csapodi Csaba: Bars megye verebélyi járásának nemzetiségi viszonyai az újkorban. (Národnostné pomery vrábelského okresu župy Tekov v novoveku). Athaeneum, Budapešť, 1942.

¹¹ Csapodi Csaba: Bars megye verebélyi járásának nemzetiségi viszonyai az újkorban. (Národnostné pomery vrábelského okresu župy Tekov v novoveku). Athaeneum, Budapešť, 1942.

¹² V súčasnosti patrí k farnosti vo Veľkých Ludinciach aj severný sused obce, obec Farná

¹³ I. Borovszky.

Mier so sídlom v Kuraľanoch¹⁴. Jej autori sa okrem iného venujú prehľadú dejín jednotlivých obcí patriacich k družstvu, s dôrazom na obdobie „*kapitalistického vykorisťovania*“. Spomenuté dielo je však, ak neberieme do úvahy fakt, že vzhľadom na jeho originalitu je naozaj významným prameňom, v dnešnom ponímaní iba propagandistickým dielom. Jeho obraz dejín sa opiera o dialektické ponímanie objektívneho materializmu a v znamení neustále prebiehajúcich bojov medzi spoločenskými triedami v antagonistickom vzťahu opisuje dejiny triednych bojov počas viacerých storočí, v ktorom sa vyníma hlavne šablónovitá a nekonečná analýza vývinu 20. storočia v záujme vyzdvihnutia „*vedúceho postavenia strany*“. Ani po vyňatí povinných ideologických opisov a slovných zvrátov však z tohto zdroja nie je možné získať dostatok konkrétnych informácií¹⁵.

Je jasné, že slovenská väčšina obyvateľstva obce Kuraľany prežívala rozhodujúce udalosti 20. storočia, ako vznik prvej Československej republiky, snahy o slovenskú autonómiu, prvé Viedenské uznesenie a jeho následky, udalosti druhej svetovej vojny a roky nasledujúce po nej ináč ako prevažne maďarské obyvateľstvo okolitých obcí. Tieto závažné udalosti boli sčasti z odlišnej národnostnej príslušnosti, sčasti v dôsledku obcou prijatej hodnotovej orientácie v Kuraľanoch vnímané v úplne inom svetle, formované do príbehov na základe odlišného ponímania a ich výklad sa diametrálne odlišuje od susedných obcí. Napriek tomu všetkému existuje spájajúce ohnivko, ktoré je tvorené prijatými respektíve odmietnutými názormi v oblasti rozdielov, ktoré je potrebné prekonávať, praktickejších názorov na život odrážajúce „*regionálnu*“, verejnú mienku a v nich existujúce deformované osobnosti, prežitie zabezpečujúce hospodárske podmienky a na ich podklade rozpoznané výzvy, na základe spoločenského členenia nie na základe národnostných odlišností.

Obzvlášť poučný by bol podrobný prieskum vplyvu udalostí na jeseň roku 1938, čiže vplyv Prvého viedenského uznesenia na obyvateľstvo obce. Je isté, že kuraľanskí obyvatelia z pochopiteľných dôvodov nevíтали prichádzajúcich predstaviteľov Maďarského štátu s rovnakým nadšením ako obyvateľstvo okolitých obcí. Zaujímavou úlohou by mohlo byť objasnenie udalostí nasledujúcich šiestich rokov, prieskum vzniku modusu vivendi medzi maďarskou administratívou

¹⁴ Príbelský - Varga.

¹⁵ Samozrejme okrem pokusu o rekonštrukciu chudobného textu oslobodeného o dezinformácie, som sa do určitej miery musel oprieť aj o vlastný výklad minulosti. Vopred musím informovať aj o tom, že nasledujúcimi v tme tápajúcimi pokusmi sa budem snažiť o to, aby som sa pri opise s predpokladanej všeobecnej spoločenskej atmosféry v čase významných historických udalostí s použitím súčasných výrazov nedostal príliš hlboko.

nastupujúcou k moci a slovenským obyvateľstvom obce, ktoré sa znova stalo menšinou. V spomínanom zdroji sa okrem všeobecných opisov ťažkých osudov nenachádza žiadna konkrétna informácia týkajúca sa excesov zo strany jedincov alebo maďarských úradov, národnostného bezprávia alebo ponižovania, hoci právom predpokladáme, že mnoho takýchto momentov sa zachovalo tak v kolektívnej pamäti ako aj v pamäti jednotlivcov.

Počas vojnového obdobia, konkrétne na prelome rokov 1944/45, v blízkosti frontu zastaveného pozdĺž Hrona po prevzatí moci fašistami, „fašisti odviekli z obce niekoľko miestnych obyvateľov“¹⁶. Päť osôb je v prameni uvedených menovite, avšak bez zmienky o ich ďalšom osude. Podľa slov jedného zo starších obyvateľov obce aj jeho samého odviekli v zime roku 1944. Bez podrobného preskúmania však môžeme iba predpokladať, že ho odviekli počas horeuvedenej akcie, pretože jeho meno na zozname uvedeného v knihe nefiguruje. Podľa jeho opisu ich miestni policajti predviedli násilím, pretože po tom, čo sa dozvedeli o verbovaní na nútené práce, sa najprv pokúšali tejto povinnosti vyhnúť, neskôr sa ukrývali. Zviazaných ich najprv dopravili do Svodína, potom po železnici do Budapešti, odkiaľ ich podľa neho prepustili na príhovor rodinného príslušníka vo vedúcej funkcii a domov sa dostali po dobrodružnej ceste, kedy prechádzali v tesnej blízkosti frontu, respektíve sa im podarilo na poslednú chvíľu vyšmyknúť z uzatvárajúceho sa útoku obklopujúceho mesto.

Veľa nevieme ani o kuraľanských obyvateľoch počas druhej svetovej vojny vykonávajúcich vojenskú službu v radoch maďarskej armády, hoci vieme že ich mnohých zverbovali už do armády zmobilizovanej v roku 1942 a do 2. maďarskej armády, ktorá bola porazená v bitke pri Done. V 2. maďarskej armáde sa jej zakladatelia zámerne pokúšali o zastúpenie jednotlivých národností v armáde takom pomere, v akom boli zastúpené v štáte¹⁷. Nie je preskúmané, ako si obec zachovala počas socializmu vo svojich pamätiach spomienku na obeť, ktoré v uniformách fašistickej Horthyho armády padli za „vlast“, alebo v rámci akého ponímania a zaradenia do akých schém sa pokúšala o vyrovnanie sa s osudom.

Pravdepodobne na základe skúseností po udalostiach na jar v roku 1945 sa obnovila duplicita spred siedmich rokov a obyvatelia Kuraľan prežívali povojnové znovuzrodenie Československej republiky úplne odlišným spôsobom ako obyvatelia okolitých obcí s maďarskou

¹⁶ Príbelský – Varga, s. 19. Zdroj tiež spomína aj to, že 4 členovia rodiny Grünfeldovcov odvečenej z Kuraľan zahynuli v koncentračnom tábore.

¹⁷ Porovnaj s. Szabó Péter: Don-kanyar. (Donská nížina) Corvina, Budapešť, 2001, 19. s.

väčšinou¹⁸. Bolo by zaujímavé preskúmať, ako hodnotila vtedajšia kuraľanská verejná mienka povojnové opatrenia týkajúce sa maďarskej národnostnej menšiny a to, či mali tieto opatrenia negatívny dopad na predtým vzniknuté medziľudské vzťahy.

Udalosťou najrozsiahlejšie vplývajúcou na povojnový život obce bolo založenie jednotného roľníckeho družstva v októbri roku 1956. Citovaný prameň opisuje okolnosti vzniku družstva príliš stručne. Nezamľčuje síce počiatkové ťažkosti, ale neopisuje detailne proces organizácie jeho vzniku. Pre nedostatok času a bez hĺbkovej výskumnej práce, môžeme na základe dodnes zachovaných vonkajších znakov (obytné domy, verejné priestranstvá, obraz obce) iba predpokladať, že tunajšia spoločnosť tvorená v prevažnej väčšine bohatými sedliakmi, sa nepoddávala ľahko tvorcom nových hospodárskych opatrení vytvorených v znamení kolektívnej ideológie.¹⁹ Ale „pomohla agitácia a tak už v roku 1959 fungujúce jednotné roľnícke družstvo zahŕňalo celú obec.“²⁰

Po štvorročnej námahe, družstvo v roku 1960 reorganizovali. Z analýzy udalosti v citovanom zdroji popisovanej obvyklými frázami je možné vydedukovať²¹, že reorganizácia družstva bola potrebná pre neúspech prvej fázy vzniku družstva. 60. roky 20. storočia prebiehali v znamení tvorby nových, kolektívnych foriem hospodárenia, respektíve prispôsobovania sa obyvateľstva obce novým podmienkam. Fakt, že rozvoj vidieka a pozdvihnutie obcí tejto oblasti na periférii nepatrili k prioritám socialistickej hospodárskej politiky potvrdzuje aj to, že okrem stvorenia základov veľkokapacitnej poľnohospodárskej produkcie odoberajúcej obyvateľov o energiu, sa infraštruktúra obce v tomto desaťročí takmer vôbec nerozvíjala.

¹⁸ Nesmie chýbať citácia z toľko kritizovaného zdroja : „Slávna sovietska armáda oslobodila Nýrovce 27. marca 1945. Toto bolo nezabudnuteľným stretnutím osloboditeľov a miestnych občanov. Za slzy šťastia sa nikto nehanbil. ... Bezprostredne po oslobodení slávnou občania Červenou armádou, začali obyvatelia Nýroviec s nevyhnutnými opravami svojich domov....“ Príbelský - Varga, 111. o.

¹⁹ Je síce pravda, že tento úryvok textu pochádza z opisu udalostí týkajúcich sa založenia družstva v Nýrovciach, ale, ale je charakteristický pre ducha tej doby a uvedeného zdroja. „...Po odstránení najdôležitejších častí triedy vykorisťovateľov, hlavným cieľom bolo získať sedliakov strednej vrstvy pre záujmy štátu vládnuceho formou proletárskej diktatúry. Formy tohoto boja boli závislé od konkrétnych požiadaviek, a to od zničenia kapitálových tendencií alebo ich obmedzenia až po politiku združstevňovania a zjednocovania, ktorá sa v konečnom dôsledku prejavila v procese prechodu od malovýrobnej produkcie po socialistickú veľkovýrobu.“ Príbelský - Varga, s. 116.

²⁰ Príbelský - Varga, s. 20.

²¹ „Boli mesiace, kedy členovia družstva sčasti z objektívnych, sčasti zo subjektívnych dôvodov nedostali takmer žiadnu plácu. Čo nemalo pozitívny vplyv na pracovnú morálku.“ Príbelský - Varga, s. 20.

Obdobie konsolidácie, ktoré nasledovalo po Pražskej jari v roku 1968 paradoxným spôsobom prinieslo pre obec, jej blízke okolie a levický okres obdobie materiálneho rastu a nárastu životnej úrovne. Za výnimočné môžeme považovať sedemdesiate roky v prvom rade z pohľadu na rozvoj dodnes existujúcej infrakštruktúry obce. Aktívnym príčinám obyvateľstva obce a pomocou ich dobrovoľne odvedenej práce bol v roku 1970 dokončený kultúrny dom a neskôr aj budova školy a materskej školy.

1. januára 1976, 16 rokov po reorganizácii družstva sa uskutočnila ďalšia zmena v blízkej minulosti života obce. V tento deň boli zjednotené roľnícke družstvá troch obcí Kuraľany, Kvetná a Nýrovce. Ak aj nevezmeme do úvahy informácie zo spomínaného zdroja²², ktoré celú situáciu skôr iba rozmazávajú, môžeme iba predpokladať, čo bolo skutočným pozadím a hnacou silou tohto zjednotenia. Po tom, čo sa centrum zjednotených družstiev presunulo do obce Kuraľany, môžeme túto obec nielen z dnešného pohľadu považovať za víťaza celého procesu.

Z dôvodu chýbania hĺbkových a porovnávacích analýz by bolo viac než odvážne, ba až nezodpovedné vyvodiť závery ohľadne toho, k akým národnostným konfliktom medzi obyvateľstvom obcí z odlišným etnickým zložením mohlo viesť zjednotenie týchto družstiev a umiestnenie ich centra. Plným právom však môžeme prehlásiť, že v prípade realizácie prieskumu respektíve historickej analýzy tohto procesu by sme medzi východiskové hypotézy mali zaradiť aj existenciu vzájomných neprávností tohoto typu. Samozrejme zaujímalo by nás aj to, aké konkrétne vedľajšie vplyvy mal proces zjednotenia z hľadiska v minulosti všadeprítomnej súťaživosti a boja o prestíž, ak by sme nebrali do úvahy národnostné vplyvy.

V roku 1980 sa obraz obce preformoval. Zlepšenie finančnej situácie rodín a jednotlivcov potvrdzuje aj nárast počtu nových budov v Kuraľanoch. Otvárali sa nové ulice zo zástavbou nových obytných

²² Citácia z odseku venujúceho sa histórii obce Keť „...Po uplynutí tohto obdobia sa v poľnohospodárstve začalo nové obdobie, ktoré bolo na kvalitatívne vyššom stupni, ktorého náplňou bolo nepretržité vnútorné zveľaďovanie a ďalšie spriemyselňovanie. V záujme výstavby väčších jednotiek sa naše družstvo spojilo do jedného komplexu s kuraľanským a nýrovským družstvom.“ Příbělský - Varga, s.104 - 105. To isté zabudované do histórie obce Nýrovce: „... na odporúčanie vyšších straníckych a štátnych orgánov [!] k 1. januáru 1976 v jednotnom roľníckom družstve prišlo k novému zjednoteniu. Zvolali sme zjednocujúcu členskú schôdzu kuraľanského Jednotného roľníckeho družstva Mier a Jednotného roľníckeho družstva v Kvetnej .Na tejto schôdzi sme si zvolili členské orgány na päťročné obdobie. Schválili sme zjednotenie kuraľanského Jednotného roľníckeho družstva Mier a Jednotného roľníckeho družstva z Kvetnej s tým, že novo vzniknuté zjednotené roľnícke družstvo bude naďalej niesť názov Mier a jej sídlo bude v Kuraľanoch.“ Příbělský - Varga, s. 142.

domov a zmenila sa aj tvár centra obce- bola postavená nová dvojposchodová centrálna budova roľníckeho družstva, v ktorej sídli aj samospráva obce.

Oproti bol koncom tohto desaťročia postavený poschodový dom služieb, na cintoríne okolo kostola bol postavený nový dom smútku a všetky cesty obce boli pokryté pevným podkladom. V tieni materiálneho rastu posledných dvoch desaťročí pred rokom 1989 sa však už začali prejavovať prvé známky demografickej krízy, ktorá nastala po prelome tisícročí. V rokoch 1960 až 1990 klesol počet obyvateľov obce z 920 na 674²³.

Podľa údajov zo sčítania obyvateľstva v roku 2001 tento pokles po prelome tisícročí stále pokračuje: počet obyvateľov Kuraľan sa „scvrkol“ na 594. Jeden z najčerstvejších štatistických údajov z roku 2005 udáva, že obec má 572 obyvateľov.²⁴ Podľa názoru starostu obce pokles počtu obyvateľov súvisí s ich nevýhodnou demografickou situáciou. Ako jeden z hlavných dôvodov tohto poklesu uviedol starnutie obyvateľstva. Starnutie obyvateľstva obce Kuraľany je veľmi zložitým problémom, ale prebieha podľa obvyklého „scenáru“ typického pre vidiecke sídla. Spomedzi z hlavných súčastí tohto problému môžeme vyzdvihnúť vysťahovalectvo, ktoré sa začalo v 60. rokoch 20. storočia. Pretože táto migrácia bola úzko spätá s urbanizáciou a s industrializáciou, týkala sa predovšetkým mladšej populácie a populácie v produktívnom veku a zmena ich trvalého bydliska prispela negatívnym zmenám v rozložení odchádzajúceho obyvateľstva. V prípade Kuraľan však sťahovanie mladých do miest nebolo zvlášť významné.²⁵ Na účet od 70. rokov 20. storočia aj napriek zmenám intenzity priebežného nárastu životnej úrovne môžeme pripísať modifikáciu individuálnych modelov kariéry, zmenu modelu rodiny,²⁶ zvýšenie vekovej hranice mladých pri vstupe do manželstva, pokles počtu uzatvorených manželstiev, nárast počtu

²³ viď. Prílohy: *Tabuľka č.1.*

²⁴ www.statistics.sk

²⁵ Údaje, ktoré máme k dispozícii nás informujú iba o migračných bilanciách v rokoch počas, ktorých prebehlo sčítanie obyvateľstva iba za obdobie rokov 1970-1990, podľa týchto údajov migrácia naberala na intenzite (zo 4-5 osôb vzrástla na 22 osôb) pričom kuraľanské údaje sú; 1970: -1 osoba; 1980: +1 osoba; 1990: -2 osoby. Obce a mestá v číslach. SŠÚ Levice, 1991, s. 69. (v roku 2005 bola migračná bilancia pozitívna.) Porovnaj s prílohou, tabuľka č.2t. Pre chýbanie údajov z rokov , v ktorých neprebehlo sčítanie ľudu, však na základe týchto troch údajov môžeme iba indukovať mieru migrácie počas troch desaťročí v rokoch 1960-1990. Za povšimnutie stojí aj názor starostu obce, ktorý hovorí, že v priebehu posledných desaťročí opustila obec väčšina vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov obce.

²⁶ Podľa údajov zo sčítania obyvateľstva z roku 2001 zo 62 kuraľanských rodín vychovávajúcich deti (z toho 5 neúplných) má 32 rodín [51,6 %] jedno dieťa, a spolu 28 rodín [45,2 %] má 2 po dve deti. SODB 2001

rozvodov²⁷, ich nepriamym ale aj priamym následkom je pokles počtu pôrodov.²⁸ Zmeny generačnom rozložení spôsobené už spomínaným nárastom životnej úrovne smerujúce k starším generáciám síce prechodne otupilo zvýšenie hornej vekovej hranice, ale úmrtnosť sa následkom nárastu počtu starých ľudí zvýšila a vysoko presiahla pôrodnosť, ktorá má klesajúcu tendenciu.²⁹

V súvislosti so základnou analýzou demografických údajov obce musíme upozorniť na jeden obzvlášť zaujímavý fakt, menovite vývin pomeru medzi pohlaviami v Kuraľanoch. Je nápadné, že sa v obci neprejavuje pre starnúce obce typická prevaha žien nad mužmi, ktorá súvisí s nárastom počtu starých a so zvýšením hornej vekovej hranice, ktorá je v rozvinutých európskych štátoch vyššia u žien ako u mužov. Počet žien v Kuraľanoch v roku 2005 presiahol počet mužov iba o 2, pričom aj v okolitých obciach sa tento rozdiel pohyboval medzi 20- 40 v prospech žien, čo je považované za typické³⁰. Pozoruhodné sú aj zvláštnosti Kuraľanského generačného rozloženia³¹ z roku 2001, zaujímavý je vznik výraznej prevahy mužov nad ženami vo vekových skupinách 6-15 rokov a 20-24 rokov. Ak by sa potvrdili údaje o manželstvách uzatvorených v tomto veku, v prípade druhej vekovej skupiny by prevaha mužov³² mohla byť spôsobená odchodom ženskej časti populácie tejto vekovej skupiny po uzavretí manželstva, čo však samozrejme vyžaduje ďalšie podrobnejšie skúmanie.

Nepriaznivé vplyvy takto sa rozvíjajúcich počtov obyvateľstva majú rozvetvený charakter.

Pokles počtu obyvateľstva v mladej vekovej skupine, pokles obyvateľov v produktívnom veku a preto, chýbanie vrstvy podnikateľov spôsobuje, že obec má dlhodobo nepostačujúce zdroje príjmov, čo ohrozuje prevádzku školy s tridsaťročnou minulosťou. Vstupom mnohopočetných generácií vzniknutých následkom obmedzení interrupcií v 50. rokoch do rodičovského veku, koncom 90. rokov a na prelome tisícročí prechodne vznikli natoľko priaznivé

²⁷ Fakt, že v Kuraľanoch v porovnaní so susednými obcami je oveľa nižší počet rozvodov a počet rozvedených obyvateľov je zanedbateľný, môže súvisieť aj s náboženskou homogenitou obyvateľov Kuraľan. [1,2 %]. SODB 2001.

²⁸ Porovnaj s prílohou *Tabuľka č.2.*

²⁹ Porovnaj s prílohou *Tabuľka č.2.*

³⁰ 285 mužov, 287 žien; www.statistics.sk

³¹ Porovnaj s prílohou, *obrázok 1.*

³² Porovnaj s prílohou, *obrázok 2.*; prevaha mužov alebo chlapcov o 19, resp. 13. Mierna prevaha mužov v mladších vekových kategóriách sa obyčajne vytráca okolo 30. roku života a postupne vzniká prevaha žien. V porovnaní s týmto, pôsobí neobvykle prevaha mužov v Kuraľanoch vo vekových kategóriách 40-44 ročných a 50-59 ročných.

podmienky, že škola obmedzenou prevádzkou³³, v ktorej na konci 80. rokov prebiehalo vyučovanie už iba na prvom stupni mohla počas niekoľkých rokov fungovať ako plne organizovaná poskytujúca základné 9. ročné vzdelanie. Po vnukoch „budovateľov štátu“ však do školských lavíc nastúpili generácie demografického úpadku a tak je obec v súčasnosti nútená znova obmedziť prevádzku školy a vyučovanie prebieha iba na prvom stupni, náklady na jej prevádzku však napriek tomu dlhodobo vážne nabúravaju rozpočet obce. Z hľadiska budúcnosti obce by sa však chceli vyhnúť prípadnému zrušeniu tejto ustanovizne, ktorá má zo symbolického aj praktického hľadiska pre obec kľúčový význam.

Koncom 80. rokov sa poľnohospodárstvo, ktoré bolo do tých čias považované za hlavného zamestnávateľa, dostalo do vážnej krízy. Nezamestnanosť, ktorá patrila k nepriaznivým sprievodným znakom hospodárskych zmien zasiahla aj ekonomicky aktívne obyvateľstvo obce Kuraľany. Podľa údajov zo sčítania obyvateľstva v roku 2001 dlhodobo nezamestnaní v tom čase tvorili 21,6% obyvateľstva obce v produktívnom veku. Pre lepšie pochopenie významu tohto pomerne vysokého čísla musíme vziať do úvahy aj fakt, že spomedzi ukazovateľov okolitých obcí je toto číslo najpriaznivejšie, pretože v okolí nie je zriedkavá ani nezamestnanosť presahujúca 30%. Pre nepriaznivé podmienky v prvom rade vyplývajúce z dlhodobej prevahy poľnohospodárstva v minulosti a nedostatočného rozvoja priemyslu v širokom okolí, v druhom rade vyplývajúce z nedostatku kapitálovo silnej miestnej podnikateľskej vrstvy schopnej rozvíjať okolie, je obyvateľstvo obce nútené za prácou dochádzať. V prípade Kuraľan to znamená dochádzanie do v prvom rade slovenských, ale aj českých veľkomiest. Dochádzanie za prácou do susedného Maďarska, ktoré sa rozšírilo po obnovení mosta Márie Valérie a po prudkom rozvoji priemyslu v Ostrihome, podľa slov starostu nie je z dôvodu jazykovej bariéry pre Kuraľany typické, ale boli takí, ktorí sa o to pokúsili, napr. v závode Suzuki. Rozvoj infraštruktúry charakteristický na prelome 70. a 80. rokov 20. storočia začal zaostávať od polovice 80. rokov. Tento proces znova pokračuje od 90. rokov. Po plynofikácii obce a vybudovaní rozvodov pitnej vody by malo nasledovať vybudovanie kanalizácie, rozvoj komunikačných sietí a pod. Ich realizácia je však spojená s vážnymi problémami. Do dnešnej doby zanikli nielen centrálné poskytované dotácie (alebo sa stali

³³ Kuraľanskí žiaci druhého stupňa v počas týchto rokov navštevovali slovenskú základnú školu v v susednej obci Farná, ktorá bola v tom čase v rámci vtedajších koncepcií rozvoja oblasti vymenovaná za centrálnu obec.

pre obec nedosiahnuteľnými), ale vyčerpali sa aj vlastné zdroje obce. V tejto situácii je takmer jediným možným riešením uchádzanie sa o dotácie, ktoré sú poskytované obciam združených do menších územných celkov. Týmto získajú vzťahy medzi susednými obcami oveľa dôležitejší význam ako v minulosti a posilnenie motivácií preferujúcich spoluprácu môže otvoriť doteraz nepoznané rozmery v oblasti rozšírenia medzietnických vzťahov. Predbežne však túto spoluprácu charakterizujú tradičné prístupy. Najvýznamnejšou investíciou obce Kuraľany takéhoto typu je v súčasnosti úspešný projekt v rámci mikroregiónu Kvetnianky, ktorý spoločne realizujú obce Veľké Ludince, Nýrovce a Farná, v ktorej bude vybudovaná čistička odpadových vôd.

Na záver by sme sa vyjadrili vzťahu obce Kuraľany a euroregiónu vychádzajúc z načrtnutých podmienok v súvislosti s možnosťou prevzatia takej úlohy Kuraľanmi, ktorá by mala obojstranný osov, z tohto hľadiska môžeme skonštatovať, že obec sa nachádza vo fáze hľadania a ešte nemá vyjasnené možnosti spolupráce. K zatiaľ nejšej účasti Kuraľan v euroregióne môžeme konštatovať, že významným prínosom tejto oblasti je, že jej etnické- národnostné a kultúrne tradície v porovnaní so slovenskými obcami euroregiónu nadviazali vo svojej podstate úplne odlišne orientované vzťahy a vedúca obec sa neuzatvára pred obnovou vzťahov prekvitajúcich počas minulých storočí, ktoré mali prínos aj pre túto obec pevne stojacu za svojou slovenskou identitou. Inou otázkou je to, či sa obec v súčasnosti dokáže aktívne postaviť a chopiť zachovania národnostnej rôznorodosti euroregiónu, napríklad či dokáže podporiť slovenské komunity na území Maďarska, ktoré majú ťažký osud, pretože v súčasnosti je ohrozovaná ich národnostná identita. V dnešnej dobe je však odpoveď na túto otázku záporná. Je na mieste obava, že prerieďujúce sa obyvatelstvo obce sa stane pasívnejším, podľa slov starostu je už v dnešnej dobe ťažké ho aktivizovať. Predtým všestrannejší verejný život obce, činnosť kultúrnych a športových organizácií viazne z dôvodu starnutia predstaviteľov inteligencie a aktívnych obyvateľov a nedostatku ich nahradenia z radov mladých. Nepochybne je takáto úloha žiaduca vo vznikajúcej cez- hraničnej spolupráci a nepopierateľne je obec Kuraľany na základe svojej situácie a skúseností so slovensko-maďarským spolužitím počas mnohých storočí na túto úlohu vhodná. Je na zodpovednosti zakladateľov euroregiónu aby cieľavedomou obozretnou prácou s dôrazom na všestranné výhody napomohli tomu, aby sa obec Kuraľany s využitím svojich možností a daností primerane svojej dôležitosti zapojila do života euroregiónu Ister-Granum.

Použitá literatúra:

Rozhovor s Ing. Dušanom Mésárošom, starostom obce Kuraľany- Kural, 15. mája 2007

Internetová stránka obce www.kuralany.sk

Iné zdroje, články:

www.statistics.sk

BLASKOVICS, József: Az újvári ejálet török adóösszeírásai. Erdem, Bratislava, 1993.

BOROVSKÝ, Samu: Esztergom vármegye. Magyarország vármegyéi és városai. Bez rokavdania. Arcanum DVD Knižnica III. Dejiny.

CSAPODI, Csaba: Bars megye verebélyi járásának nemzetiségi viszonyai az újkorban. Athaeneum, Budapešť, 1942.

FÉNYES, Elek: Magyarország geográfiai szótára. Pest, 1851. Arcanum DVD Knižnica VI. Lexikóny, údaje.

Obce a mestá v čísloch. SŠÚ Levice, 1991.

PRÍBELSKÝ, Ján -Varga, Gustáv: Kezünk az új élet pulzusán. Príroda, Bratislava, 1981. [preložil Kucsera Szilárd]

Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov, 2001. Slovenský Štatistický Úrad, Bratislava.

SZABÓ, Péter: Don-kanyar. Corvina, Budapest, 2001.

Prílohy

Tabuľka č.1. Rozloženie obyvateľstva obce Kuraľany na základe národnosti a materinského jazyka podľa údajov o sčítaní obyvateľstva v roku 2001.

Rok	Celkový počet obyvateľov	Maďari	Slováci	Iné	osôb		
					Maďari	Slováci	Iné
					%		
1880 ³⁴	620	584	8	28	94,19	1,29	4,52
1890	624	102	522	0	16,35	83,65	0,00
1900	700	85	614	1	12,14	87,71	0,14
1910	803	105	698	0	13,08	86,92	0,00
1930	876	3	865	8	0,34	98,74	0,92
1950	837	-	-	-	-	-	-
1961	920	-	-	-	-	-	-
1970	879	3	872	4	0,34	99,20	0,46
1980	770	9	758	3	1,17	98,44	0,39
1991	674	17	656	1	2,52	97,33	0,15
2001	591	16	572	3	2,71	96,78	0,51

Zdroj: Oficiálne údaje zo sčítania obyvateľstva

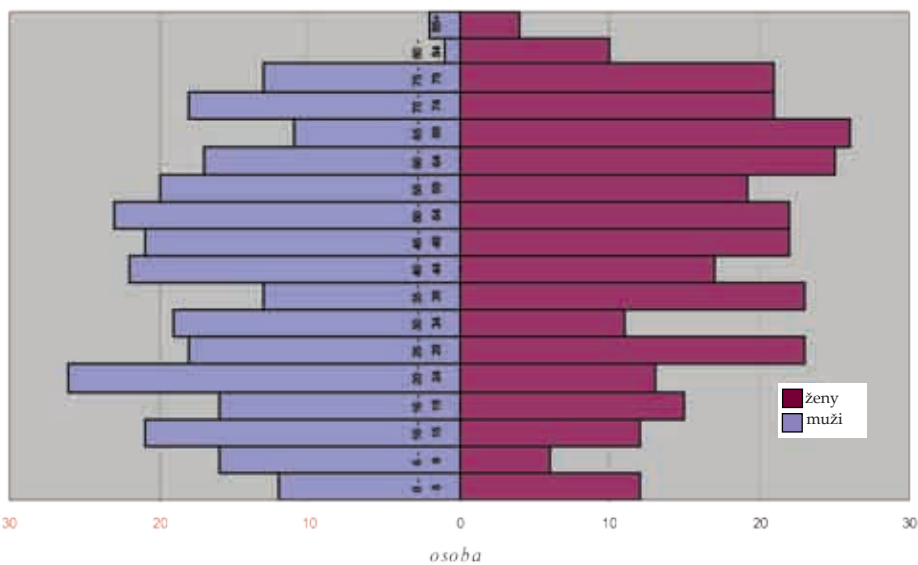
³⁴ podľa údajov z roku 1880 v tom čase národnostné zloženie obce Kuraľany nachádzajúcej sa v ostrihomskej župe vyzeralo nasledovne: 563 obyvateľov s maďarským, 8 slovenským, 22 iným materinským jazykom, pravdepodobne nemeckým. Ak tieto štatistické údaje porovnáme s údajmi z roku 1890 a nevezmeme do úvahy fakt, že túto v čase tureckej nadvlády vyľudnenú osadu (Blaskovics, 1993, s.129.), na konci 17. storočia osídlili výlučne obyvateľstvom s materinským jazykom slovenským (porovnaj pr. Borovszky: Esztergom-monográfia) a prevaha obyvateľov slovenského etnika pretrvala prakticky dodnes v izolovanej forme, staneme sa svedkami prekvapujúcej zmeny. V roku 1890 sa totiž z prevládajúcej maďarskej väčšiny (viac ako 90%) spred desiatich rokov stala menšina s počtom 102 osôb, kým počet obyvateľov s materinským jazykom slovenským vzrástol na 522. Táto zmena je prekvapujúca aj napriek tomu, že aj v iných oblastiach Slovenska (na Východnom Slovensku, v regióne nachádzajúcom sa medzi Novými Zámkami, Nitrou a Levicami) je možné nájsť príklady podobných dramatických zmien v zložení obyvateľstva týkajúcich sa materinského jazyka a národnostného zloženia (porovnaj. Svetoň 1941; Kniezsza 1941; Popély, 1991). Myslím si, že v tomto prípade, kedy sa v priebehu spomenutých desiatich rokov nevyskytla žiadna dramatická udalosť, ktorá by mohla ovplyvniť národnostné zloženie obyvateľstva, je správne, že som považoval údaje z roku 1880 za mylné a aspoň dodatočne som ich korigoval.

Tabuľka č.2. Údaje o pohybe obyvateľstva, Kuraľany

Rok	Pôrodnosť		Úmrtia		Migrácia		Skutočný prírastok	Uzavreté manželstvá	Rozvody
	osôb	‰	osôb	‰	Prist.	Vyst.			
					osôb				
1970	0	0,00	1	1,13	0	1	-2	-	-
1980	10	12,98	22	28,57	5	4	-11	-	-
1990	4	5,94	20	29,71	12	10	-14	-	-
2005	3	5,07	15	25,38	+6		-3	0	1

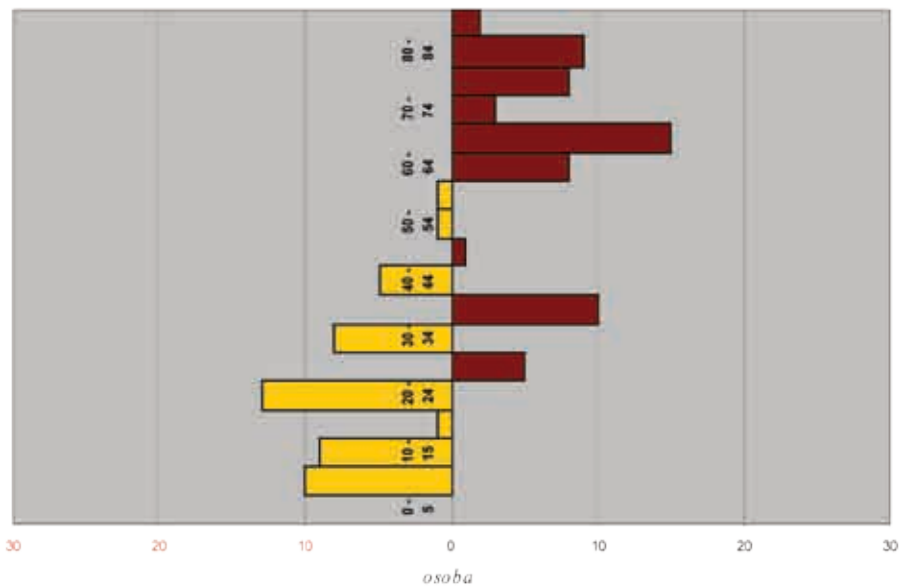
Zdroj: Obce a mestá v číslach. SŠÚ Levice, 1991,s. 69.; SODB, 2001; www.statistics.sk

Obrázok 1. Vekové rozloženie obyvateľov obce Kuraľany, 2001.

Zdroj: SŠÚ SODB 2001, vlastnoručne zhotovené

Obrázok 2. Pomer mužov a žien v jednotlivých vekových skupinách, Kuraľany, 2001.

Zdroj: SŠÚ SODB 2001, vlastnoručne zhotovené